

НАСТУПНІСТЬ МІЖ ПТНЗ ТА ВНЗ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

Внукова О.М. – к. пед. н., доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

У зв'язку з інтеграційними процесами України в європейський освітній простір набувають особливої актуальності проблеми якісної підготовки педагогів для системи професійної освіти загалом і професійно-технічної зокрема. Інженер-педагог не тільки повинен володіти цілим переліком необхідних компетенцій, а і добре розуміти специфіку навчально-виховної роботи в сучасному професійно-технічному навчальному закладі. Зрозуміло, що найліпше з цим справиться той педагог, який сам навчався в ПТНЗ.

У 80-х роках ХХ ст. існували вимоги до абітурієнтів інженерно-педагогічних вузів щодо обов'язкової наявності у вступників робітничого розряду з обраного напрямку підготовки. Це зменшило можливості випускників загальноосвітніх шкіл на одержання інженерно-педагогічної освіти, а також знизило успішність студентів, оскільки випускники ПТНЗ та молоді робітники з виробництва загальноосвітню підготовку мали нижчу, ніж випускники шкіл. Вузи намагалися виправити ситуацію через організацію підготовчих відділень і курсів, але повністю позбутися недоліків не вдалося. На сучасному етапі вищезазначена вимога до абітурієнтів не ставиться. В той же час немає особливих підходів у прийнятті на навчання в інженерно-педагогічні вузи випускників ПТНЗ. Уважаємо це порушенням принципу наступності між ПТНЗ і ВНЗ. На наш погляд, яскравою ознакою модернізації системи освіти України має бути її реформування саме на засадах наступності.

Проведений нами аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблемі наступності в освіті приділялась увага на всіх етапах розвитку педагогічної науки. Над дослідженням даного питання працювали такі вчені: Б. Ананьєв, С. Архангельський, А. Беляєва, С. Гончаренко, А. Киверялг, А. Кухта та інші.

Питання наступності загальноосвітньої та професійної підготовки учнів професійно-технічних училищ розглядалося у дослідженнях С. Батишева, В. Безрукової, О. Дубинчук, А. Пінського та інших педагогів, які розробили систему специфічних для професійних навчальних закладів принципів навчання, що забезпечують взаємозв'язок загальної та професійної освіти. Наступність змісту і технологій навчання в школі та ПТУ досліджена Р. Гуревичем, який, розглядаючи цей принцип, виходив з поняття педагогічної системи [3, с. 52-61]. Наступність у змісті трудового навчання в школі та професійної підготовки в ПТУ швейного профілю стала темою дисертації О. Пінаєвої (2001 р.) [6].

У дисертаційному дослідженні (2002) А. Литвин розглянув принцип наступності в системі «вищі професійні училища – вищі заклади освіти» машинобудівного профілю, навів концептуальні засади наступності знань у ступеневій професійній освіті, які включають ступеневу побудову професійної освіти, використання комплексу напрямів здійснення наступності та дотримання її педагогічних умов [5]. Однак не достатньо розробленими залишаються питання наступності професійної підготовки, зокрема інженерів-педагогів.

С. Артюх, С. Батишев, С. Бочарова, І. Васильєв, Т. Дев'ятьярова, Е. Зеєр, В. Зайчук, О. Коваленко, М. Лазарєв, І. Лікарчук, О. Макаренко, П. Осипов, Н. Ничкало, О. Щербак та інші у своїх дослідженнях висвітлювали різні питання професійної підготовки інженерів-педагогів. Наступності у змісті професійної підготовки інженерів-педагогів швейного профілю у вищому навчальному закладі присвячена дисертація Ю. Шереметьєвої (2010 р.), в якій розкрито шляхи вдосконалення змісту і форм організації навчання студентів інженерно-педагогічної спеціальності у контексті вимог принципу наступності [7].

Дотримання наступності між ПТНЗ та ВНЗ у підготовці інженерів-педагогів не було предметом спеціального дослідження, хоча, якщо принцип наступності буде реалізовуватися між цими системами професійної освіти, то якість підготовки фахівців значно поліпшиться. Тому метою статті є обґрунтування необхідності дотримання наступності у підготовці інженера-педагога для ПТНЗ швейного профілю. Для цього ми визначили завдання: проаналізувати розвиток педагогічного поняття наступності, дослідити дотримання принципу наступності між ПТНЗ та ВНЗ швейного профілю, визначити організаційно-педагогічні умови цього процесу.

У науковій літературі наступність розглядається у різних аспектах. Як педагогічне поняття воно пройшло складний шлях розвитку. Ще Я. Коменський у «Великій дидактиці» звертав увагу на те, що з самого початку слід дати дітям основи загальної освіти, а на наступних заняттях розвивати здобуті знання.

Термін «наступність» активно використовують у науково-педагогічній літературі з ХХ ст. У дослідженнях минулого століття активно розглядалося значення наступності в навчанні і організації педагогічного процесу в загальноосвітній школі, пропонувалися заходи, які сприяють здійсненню наступності між початковими і середніми, середніми і старшими класами. Аналіз змісту навчальних підручників і посібників з педагогіки 60–80 років ХХ ст., проведений С. Годником, виявив неоднозначність розуміння суті й функцій наступності [3, с. 48]. У більшості наукових праць наступність тлумачиться як дидактичний принцип, який розкриває загальну спрямованість і сутність головних компонентів процесу навчання, таких як цілі, зміст, методи, форми та засоби навчання. Але чимало науковців розуміють наступність навчання як принцип, що допомагає усунути наявні суперечності між суміжними ланками освіти. У цьому випадку сутність наступності навчання виходить за межі дидактики і має розглядатися як загальнопедагогічний принцип. Наступність навчання на всіх етапах освіти є одним із важливих принципів забезпечення неперервності освіти, яка, на думку К. Гнезділової, стосується зовнішньої сторони процесу, а наступність – внутрішньої (змісту, методів і форм навчання) [1, с. 95].

В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка подано таке визначення: «Наступність в навчанні – послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховного процесу» [3, с. 227]. Виділення у цьому визначенні зв'язку і узгодженості ступенів і етапів навчання як загальної умови налагодження наступності пов'язане з потребою впровадження багаторівневого підходу до професійної підготовки. У системі ступеневої професійної освіти налагодження взаємозв'язків між послідовними етапами і ланками процесу підготовки і професійного становлення фахівців є вертикальним аспектом наступності, а координація педагогічних дій, співробітництво навчальних закладів і підприємств у процесі фахової підготовки особистості це – горизонтальний аспект. У ланках ПТНЗ – ВНЗ наступність навчання виступає в ролі принципу, що відповідає за узгодженість, координованість навчального процесу у цих навчальних закладах, і спрямований на розв'язання існуючих суперечностей між ними, тобто беруться до уваги обидва аспекти.

Нами виділені такі напрями визначення принципу наступності: 1) розвиток наявних компетенцій, 2) поглиблення теоретичного матеріалу із спецдисциплін, установлення зв'язків навчального матеріалу на більш високому рівні, 3) розвиток професійних вмінь та навичок, 4) формування професійно важливих особистісних якостей.

Для дослідження дотримання принципу наступності між ПТНЗ та ВНЗ швейного профілю у підготовці інженерів-педагогів нами були використані методи інтерв'ювання, експертних оцінок, спостереження, опитування. В якості респондентів були обрані студентки різних курсів напряму підготовки «Професійна освіта. Технологія виробів легкої промисловості» Київського національного університету технологій та дизайну, які закінчили Київське вище професійне училище технологій та дизайну одягу і здобули професію «швачка-кравець», Житомирське технічне професійне училище № 20, здобули професію «швачка-закрійниця», Київське вище професійно-технічне училище

швейного та перукарського мистецтва № 46, здобули професію «кравець-закрійник».

Рівень знань, отриманих у ПТНЗ, студентки оцінили як високий або вище середнього. Але здобуті знання не допомогли їм при вступі до ВНЗ, вони не мали пільг. Теоретичні знання, здобуті в ПТНЗ, Наталія Д. оцінила як середнього рівня, а практичні вміння – як високого. Відмінність полягає в кількості практичних занять, яка переважала у ПТНЗ. Дівчата зазначили, що у ВНЗ вивчала деякі ті самі предмети, що і в ПТНЗ, а саме: конструювання, технологію швейних виробів, малюнок, обладнання, матеріалознавство. На питання: «На скільки відрізняються програми вивчення цих предметів» Світлана З. затруднялась дати повну відповідь, але відмітила що у ПТНЗ ці предмети вивчались ширше. Порівнюючи програми вивчення цих дисциплін, Катерина Л. також не назвала суттєвих відмінностей. Анна В. відповіла, що в ПТНЗ ці предмети вивчались поверхнево, а у ВНЗ глибше і детальніше. Анні було легше опанувувати вищеназвані дисципліни в університеті. Всі респонденти зауважували, що саме у професійному закладі вони отримали кращі практичні навички, зокрема у швейній сфері, які стали в нагоді під час навчання в університеті.

Аналізуючи отримані відповіді респондентів, ми помітили більше спільних, ніж відмінних тверджень. Це свідчить про те, що підготовка у ПТНЗ є ефективною з огляду на засвоєння тих головних знань, які є основою подальших успіхів у навчанні й розвитку творчих умінь. Вивчення в університеті тих самих предметів, що і в ПТНЗ кожній студентці давалось значно легше, ніж тим, хто вступив до ВНЗ після школи. Респонденти стверджували, що в ПТНЗ ці дисципліни здебільшого вивчались на уроках і закріплювались на практичних заняттях, а в університеті багато тем відводилось на самостійне опрацювання. Кожна студентка здобула в ПТНЗ ті професійно важливі навички, які знадобляться в подальшій трудовій діяльності. Університет, на їх думку, таких практичних умінь не дає. Ніхто з опитаних не жалкує про навчання в ПТНЗ, більшість пишається здобутим досвідом навчання та праці.

В якості експертів до дослідження були залучені викладачі тих дисциплін, які зазначалися респондентами в інтерв'ю. Експерти відмічали успіхи в опануванні теоретичними знаннями та практичними вміннями випускників ПТНЗ. На їх думку, варто було б детально проаналізувати програми цих дисциплін та узгодити їх із програмами ПТНЗ.

Також були опитані викладачі таких предметів, як «Професійна педагогіка», «Методика професійного навчання», «Методологічні засади професійної освіти», «Теорія та методика виховної роботи», які одноставно виразили думку про чітке розуміння випускниками ПТНЗ особливостей навчально-виховного процесу в цих навчальних закладах і їх стійке бажання бути інженерами-педагогами.

Отже, згідно виділених напрямів визначення принципу наступності, можна стверджувати про розвиток у вищій школі наявних компетенцій випускників ПТНЗ, поглиблення теоретичних знань із спецдисциплін, розвиток професійних умінь та навичок, формування професійно важливих особистісних якостей, тобто констатувати наявність наступності між ПТНЗ і ВНЗ швейного профілю у підготовці інженерів-педагогів. Втім, ми виявили істотні моменти, які негативно впливають на дотримання цього принципу, зокрема: неузгодженість змісту матеріалу із спецдисциплін, які викладаються у ПТНЗ і ВНЗ, неврахування у програмах підготовки фахівців наявності в абітурієнтів професійно-технічної освіти за профілем, яка вказує на професійну спрямованість особистості.

Поняття «наступність» в педагогіці розвивається вже не одне століття, проте й сьогодні ця тема залишається актуальною. Наступність виявляється як в елементарному пізнавальному процесі, так і між основними компонентами усєї системи освіти та її зв'язків з суспільством. Основними складовими реалізації принципу наступності підготовки фахівців є налагодження взаємозв'язків між послідовними етапами і ланками процесу підготовки і професійного становлення фахівців. Це дозволяє покращити економічні показники фахової підготовки, скоротити нерациональні витрати часу, підвищити якість професійних знань, дає змогу особистості використовувати минулий досвід, а отже, полегшує її адаптацію до нових

умов навчання.

Провівши дослідження, ми переконалися, що принцип наступності має місце у підготовці інженерів-педагогів швейного профілю між системами ПТНЗ та ВНЗ, хоча зміст матеріалу деяких навчальних предметів та практичного навчання збігаються. Це потребує уточнення умов реалізації принципів навчання у системі професійної освіти.

На нашу думку, організаційно-педагогічними умовами дотримання принципу наступності між ПТНЗ та ВНЗ швейного профілю у підготовці інженерів-педагогів є забезпечення поетапного розвитку професійних понять у процесі вивчення спеціальних дисциплін через проектування та реалізацію наскрізних навчальних програм, а також узгодженні методів, форм і засобів професійного навчання. Також здійснене дослідження дало змогу сформулювати пропозиції Науково-методичному центру вищої освіти Міністерства освіти і науки України щодо вдосконалення програмно-методичного забезпечення для підготовки інженерів-педагогів з числа випускників професійно-технічних навчальних закладів. Уважаємо, що цілком виправданим був би особливий підхід до абітурієнтів на інженерно-педагогічні спеціальності із числа випускників профільних ПТНЗ, який проявлявся б у додаткових 10-20 балах. Також можна розглянути варіант скороченого терміну навчання для цих абітурієнтів, наприклад, починаючи з 2 курсу, за умови узгодження програм підготовки фахівців у ПТНЗ і ВНЗ. Ці абітурієнти заслуговують на такі переваги, адже найперше демонструють чітку професійну спрямованість.

До найбільш актуальних напрямів подальшого дослідження принципу наступності у професійному навчанні інженерів-педагогів відносимо порівняльно-педагогічний аналіз досвіду впровадження багаторівневого підходу до професійної підготовки у високорозвинених країнах.

Література

1. Гнезділова К. М. Еволюція принципу наступності навчання в педагогічній теорії / К. М. Гнезділова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : наук. зб. / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Умань : РВЦ «Софія», 2007. – Вип. 20. – С. 92-97.
2. Годник С. М. Процесс преемственности высшей и средней школы / С. М. Годник. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1981. – 208 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах: монографія / Р. С. Гуревич. – К. : Вища шк., 1998. – 229 с.
5. Литвин А. В. Наступність у професійній підготовці фахівців машинобудівного профілю в системі «ВПУ – вищі заклади освіти» : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / А. В. Литвин; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2002. – 20 с.
6. Пінаєва О. Ю. Наступність у змісті трудового навчання в школі та професійної підготовки в ПТУ швейного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / О. Ю. Пінаєва; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2001. – 21 с.
7. Шереметьєва Ю. О. Наступність у змісті професійної підготовки інженерів-педагогів швейного профілю у вищому навчальному закладі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Ю. О. Шереметьєва; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2010. – 21 с.